

24

*Pu. et. 19.
Pu. 1. num. 20.*

10

DE

INTERPRETATIONE
PACIS WESTFALICAE

COMMENTATIO I

ORATIONI ADITIALI

A. D. XIII, APRILIS A. C. MDCCCLXXI

HAB

PRAEMISSA

A

1771, 1

D. CAR. HENRICO GEISLERO

CONS. PRINC. AVL. ET PROF. IVRIS PVBLICI

ERLANGAE

EX OFFICINA WALTHERIA

P. 154

DE
INTERPRETATIONE
PACIS WESTFALICAE

COMMENTARIO
ORATIONE ADIUTUM

A. CAROLUS A. S. P. S. P.

AD

TRANSMISSA

D. CAR. HENRICO GRUBERO

GRUBERUS ADIUTUM

IN

ACADEMIA WITTEBERGENSI

Posteaquam diu incertus fueram de argumento prolusionis ad-
tialis, delapsus tandem casu in libellum quemdam BANNIZAR
de *subsidis interpretationis doctrinalis Pacis religiosae et West-*
falicae (Wurceb. 1741. 4.) recordatusque ex superiore eius lectione
rationem, sententias et praecepta viri non indocti hoc caput po-
tissimum tractare constitui. Qua ex re facile intelligitur, me hoc
loco non dicturum de interpretatione authentica, quam si adcu-
rate consideraueris, ne interpretationem quidem, sed legislationem
dixeris. Redeunt enim omnia ad *doctrinale* illud et artificiosum
genus interpretandi, de quo lubet breuiter ostendere, quibus et
dotibus ingenii et praefidiis doctrinae interpretem Pacis Westfa-
licae instructum, quemque in interpretando modum maxime tene-
ri velim.

Nec vero quaeram magnopere, an de hac pace quidquam
commentari liceat. Hoc enim relinquam iis, quibus etiamnum pot-
estatem potius, quam necessitatem iuris publici docendi multis mo-
dis demonstrare volupe est. Ea quidem, quae I. P. Art. V. §. 50.
cauta sunt, ad solas calumnias, vt HOFMANNVS de rat. interpret.
leges imp. R. G. c. III. §. 3. sqq. dudum demonstrauit, peruersam-
que ac malitiosam eius interpretationem pertinent, atque eo qui-
dem sapientius constituta sunt, quo citius olim Euangelicos ex
LEHMANNO de pac. relig. lib. II. p. 82. nouimus de eiusmodi
non interpretatione, sed deprauatione pacis religiosae queri coe-
pisse, quoue magis multi hac opinione imbuti sunt, vt litterarum
caussa omnia perhiberi, dici et scribi posse credant. Ceterum
tamen nemo nunc amplius scripserit, quod olim scriptum fuisse
To. II. ACT. PAC. p. 560. reperio: *Catholischen theils sind sehr*
a 2 *wenig*

wenig, die etwan durch Scripta dazu (nempe ad dissidia) provocirt, oder zu Bebuff und defension ihrer Herrschafften und Superioren geschrieben, dagegen aber an Seiten der Protestirenden sich nicht eine geringe Anzahl befinden, welche de iure publico, sonderlich über den Religions-Frieden schreiben und glossiren, denselben nach ihren Sinn auslegen, und damit ihre Schriffren und Bücher anfüllen, solche vornehmen und hohen Ständen des Reichs dediciren, da ihnen doch die arcana Imperii, die Reichs-Acta und Protocolla entweder gar nicht, oder doch wenigern theils bekannt, die auch dabey nicht herkommen, und vwohl selbstern geständig seyn, daß sie dergleichen Documenten in Mangel gestanden, deventwegen keine Experienz haben, und sich etwan bloß auf börensagen beruffen, ja sogar sub praetextu laureae doctoralis, ihnen die licentiam dergleichen Sanctiones zu interpretiren beymessen etc. Nam rite explicare pacis formulam non modo licet, sed opus adeo quam maxime videtur, cum vel sola tabularum inspectio ostendat ac MOSERVS etiam Vir Perill. von Teutschl. c. XXI. §. 21. multis auctoritatibus confirmauerit, magnam passim esse rerum ac verborum obscuritatem, vt sine explanatione interpretum fere intelligi nequeant.

Nec mira admodum obscuritas ista sanctissimae et aeternae legis, quae non ab vno, sed a pluribus longe discrepantis ingenii ac doctrinae hominibus, collatis quasi ac varie interpolatis symbolis, incredibili difficultate ac labore perscripta fuit. Commonstrauit hoc et ad hunc obscuritatis fontem digitum quasi intendit ipse Saluius, anima, vt vocabatur, Iegationis Suecicae in pacificatione Westfalica. Nam cum Gabriel Oxenstierna, adolescentulus tum, ex moribus illius aetatis, a quibus hei! quantum defecimus, et proprio gentis bono latine bene sciens, diuersitatem orationis

in

— — — — —

3

in formula pacis miratus esset causamque rei quaesivisset: auctore Iobo Ludolfo in MICHAELIS Commérc. epist. inter Ludolf. et Leibn. p. 20. vel Bioernclouio potius, Secretario Suecico in illa pacificatione, a quo quidem ille se haec accepisse scribit, Saluius respondit: *rem melius comparari non posse, quam cum caseo Suecico (Plokoost, Sammelkäse). Etenim certo anni tempore lac concretum a parochianis vicatim habitantibus in parochi aedes congeri et in magno caldario confundi et postea exprimi, qui post aliquod tempus dissectus alibi flavus, alibi caeruleus, alibi viridis adpareat atque diversissimi saporis sit. Ita se habere instrumentum pacis. Quemlibet enim ex Ordinibus, pro suo modo suoque stilo, schedulas inserendas ad Legatos misisse, quas illi sine alia censura inseruerint.* Magna quoque pars obscuritatis oritur ex breuitate, qua in pacificando necessario utendum erat, quo magis deinde capita uniuerse scripta ad causas omnes singulares applicari possent. Sed saepenumero etiam, quod in multis aliis eiusmodi legibus scribendis fieri nouimus, Legati de consilio adhibuerunt latebram obscuritatis, ut, quemadmodum in Conuentu Deputatorum Francofurtano Legatus ab Electore Saxoniae auctore HENNIGESIO in Medit. ad I. P. p. 498. factus est, pax tantum coalesceret, sed secundum quemque deinceps explicari posset.

Neque id tamen vilo modo dictum sit ad stabiliendam arbitriam aliquam interpretationem pacis, sic ut exinde quisque pro arbitratu et commodo suo, inuitis et repugnantibus aliis, agere queat. Egregia enim ac verissima vox est LVDOLFI To. III. Obsf. forr. p. 194. *si obscuriora sunt verba legis et interpretationem postulant, tunc certe ipsa ratio dicat, quod nemo in tenebris progredi et in dubio innouationes suscipere, sed potius decisionem ab*

Imperatore et Imperio expectare debeat, antequam noua facta attendat, statumque pristinum mutet. Omnes leges corrueunt, si ob praesentiam earundem dubietatem cuius pro lubitu et prout eius commoda suadent, earum interpretationem suscipere liceat. Unde adparet, eiusmodi causas redire ad Comitiam et transactionem diuersarum partium, de qua si aut omnino aut intra iustum ac legitimum tempus fieri nihil possit, satis etiam constat, quid ex legibus fieri queat et debeat. Multo igitur minus per hanc obscuritatem excusantur illae, quas commemoravi, calumniae interpretum. Nam ut eiusdem LVDOLFI in iur. camer. p. 48. verbis utar, in lege imperii pragmatica exprimi potuisse casus nonnullos distinctius, negari non potest. Quodsi tamen ex quacumque in imperio exorta disputatione aut priuata I. P. interpretatione ipsius legis incertitudinem et obscuritatem pro ratione allegare foret licitum et sententiam huius illiusue causae suae inseruientem sequi contra expressam sanctionem Art. V. §. 50. facile est intellectu, nihil plane in legibus certum futurum, sed omnia regulae cereae similia, quod absit, ut in mentem veniat, nedum in sermones profitentium iniurprudentiam veram, non simulatam. Neque etiam dubito suo modo huc transferre, quod de pace religiosa aliquando Catholicos apud LEHMANNVM lib. II. p. 109. scripsisse reperio: die disposition berührtes Religion-Friedens (wer denselben anders im rechten Verstand zu vollziehen bedacht) ist ziemlich also lauter und klar, daß Cammer-Richter und Beystrzer den anruffenden Partbeyen davor förderliche und ungesäumte Justitien und Hülf des Rechtsen wohl mitzutheilen, oder im Fall je ein casus oder mehr dermassen zweiffelhaft und disputirlich fürsich, daß derselbe sich ersten Ansehens aus dem ermeldten Religion-Frieden nicht wollte decidiren lassen, dennoch sie Cammer-Richter und Beystrzer,

sitzer, als rechtsverständige, unparteyische, Ehrliebende Leute, die von beydertheil Religion und Conf. Verwandten gesetzt seyn, nit destoweniger den gemeinen Verstand, der den gemeinen beschriebenen Rechten auch aller natürlichen Erbarkeit, Billigkeit und menschlicher Vernunft gemäß, daraus schöpfen und sich demselben nach in Verfassung ihrer Decreten und Urtheilen aller Gebühr wohl zu erzeigen haben und wissen.

Vnde etiam subintelligi potest, quam vim habeat illud genus interpretandi in agendis rebus iudicandisque litibus. Equidem non nego in explicanda huius pacis formula nonnumquam fieri posse, vt locum habeat effatum illud Legatorum Saxoniorum apud PFANNERVM in hist. pac. lib. II. §. 106. p. 369. *reliquas lites eius momenti septemviro non videri, vt iustam belli in patriae excidium continuandi causam suppeditent, scholarum disceptationi aptas.* Sed vt non dicam consilio nonnumquam de quibusdam causis ita iudicari, pertinet hoc ad quaestiones vanas et inanes, quas in scholis subinde cum factu et adrogantia proponi et quasi salus Europae inde pendeat, feruentibus animis disceptari audias. Harum quidem nullus est in rebus ipsis vsus: ceterum tamen in iudiciis actuque rerum ad cognitionem et intelligentiam pacis quotidie redeunt quamplurimae controuersiae, quae hincinde incidunt. Lubet hac de re adponere, quae Euangelici quondam per occasionem litis de Directorio Circuli Rhenani superioris apud HENNINGESIVM in Medd. ad I. P. p. 1366. scripsisse leguntur: *es beziehen sich alle Tag in tribunalibus summis et inferioribus hobe und niedere Reichs-Stände und privati auf den Westphälischen Friedens-Sechluss und das I. P. ist eben darum da, daß man sich darauf beziehen und sein Recht aus demselben nehmen solle. Man weiß, daß interpretatio legis alia doctrinalis, alia autentica ist. Wissen die einen von keines*
Ver-

Verordnung des I. P. so wollen die andern davon etwas wissen, und solcher Gestalten unterziehen sich beide Theil auf gewisse Weis einer interpretation des I. P. Dann derjenige, welcher vorgiebt, dieses oder jenes stehe nicht in lege, sey auch darinnen nicht gegründet, interpretire solchen legem eben sowohl als der ander, der das contrarium behauptet, kann man hievüber nicht eines werden, so muß es freylich am Ende ad interpretationem aubenticam ankommen, es ist aber bekandt, wo die Sache hingehöre etc.

Atqui satis constat, quam cupide homines commodas interpretationes amplecti soleant, quamque funestam ac pestiferam facem multi olim explicanda pace religiosa bello tricennali praetulerint, adeo vt in pacificatione Westfalica grauissimae de iis haberentur querelae, ac ne aliis auctoratibus vtar, Langebecius inprimis To. IV. ACT. PAC. p. 73. non repugnante, sed consentiente potius Trautmannsdorfio, Legato Augustali, famosa illa opera *Iudicii rheologici et Compositionis pacis* vera belli classica esse iudicaret. Itaque quam legem historicis vulgo ferunt, eam sibi interpretes P. W. ipse scribat, vt sit velut sine deo, principe, patria, (*sans religion, sans souverain et sans patrie*) catus quidem, modestus et verecundus, at metuens tamen, vt de se miles ille (*le Chevalier Bayard, surnommé sans peur et sans reproche*) gloriari solebat, nihil nec quidquam vituperabilis. Breuiter, infigat memoriae atque in commentando ante oculos semper habeat verba TREVERI de caut. in tract. iur. publ. p. 8. sq. *amicus Caesar, amicus princeps et ciuis imperii, sed magis amica veritas. Non sis Guelfus, non Gibellinus: non Caesarinus, non Statisticus: non Churfürstenerius, non Fürstenerius: non Carholicus, non Euangelicus: non Laicus, non Clericus, sed omnia, si id veritas requirat.*

Inpri-

9

Inprimis igitur caueat, ne maiestatem Imperatoris ac iura Ordinum nimis aut amplificando extollat, aut imminuendo deprimat, sed medium quemdam ingrediatur modum, quem neutram in partem excedat. Quae cautio etsi nusquam est negligenda, potissimum tamen in explicando inclito illo et quem passim perpetuo in ore habere solent, Art. VIII. adhiberi debet, quo licet, tamquam palladio aliquo, tuta sit ac firma potestas Ordinum imperii, nequam tamen, quemadmodum TREVERVS maxime in Monstr. arbitr. iur. territ. §. 13. sqq. et contra furores illos Carrachianos SVNDERMAHLERVS in Opusc. p. 447. sqq. satis demonstrarunt, ad arbitrium eorum confertur. Sed praeterea etiam curet summo studio et opere, ne quid in interpretando caritati sacrorum tribuat, aut animum adeo captum et obcaecatum religionibus ad hoc institutum adferat. Facile, fateor, est hoc praecipere; sed longe difficillimum exsequi. Ea est enim ingenii humani ratio, vt, quibus deditus sis sacris, ea potissimum ames, iis potissimum faueas, pactisque et pangendis et interpretandis prodesse cupias. Norat hoc egregie HENNIGESIUS, atque in Meditt. ad I. P. p. 798. ipse admonebat, sed nihilo tamen secius ab hac imbecillitate non plane immunis semper fuisse videtur, ostenditque adeo scribendi saltem genere, etiam id non agenti aut opinanti temere de aliis elabi et excidere posse, quae diuersitatem sacrorum prodere videantur. Quo magis igitur interpreti cauendum est, vt ne BVCKISCHII forte aut aliorum complurium exemplo capita et verba pacis in commoda vnius religionis cum detrimento et iniuria alterius data velut opera detorqueat, sed *mutuam potius et exactam aequalitatem*, quae inter vtramque constituta est, integram semper et illibatam seruet. Illam enim iniquitatem, cui nonnulli interpre-

b

tum

tum dediti sunt, in Capitul. Art. II. §. 6. sapientissime admonitum est, seditiones, discordias, dissidentiam et rixas parere in imperio et commouere, pertinetque huc etiam quodammodo, quod To. II. ACT. PAC. WESTF. p. 683. sq. legere me olim memini: *es rühmen die historiçi Churfürst Augustum zu Sachsen deswegen böchlich, daß er gesagt, er könnte darzu nimmermehr ratben, daß man in dem Religions-Frieden ein Loch machte, sondern seine Meynung wäre, man sollte über allen Clausulen des Religions-Friedens steiff und veste halten, und seiner schonen, als eines Augapfels, der nicht viel leiden kan. Denn würde man es einmal zum disputiven und fremden Auslegungen kommen lassen, so würde es dabey nicht bleiben, sondern von Iahren zu Iahren mehr Zerruttung geben.*

Iam vero vt ad praesidia ipsūque modum interpretandi propius accedam, primum omnium opus est proba et adcurata editione, cuius quidem ex tabulario imperii Moguntino maxime instituentae DN. DE MEIERN in Praef. To. III. Act. Pac. p. 1. initio spem fecerat. Deinde autem aditu ad illud praeclusus edidit tabulas ex Holmiensi, tanta, vt in Praef. ad Ind. p. 3. confirmat, cura et diligentia, vt ab exemplo ex Sueciā ad se transmissio atque ab ipsis tabularii praefectis signato non nisi vno loco operae aberrassent. Equidem non ausim hac in re viro praestantissimo obloqui, qui exemplum illud non viderim. Sed certum tamen est, ne hanc quidem editionem omnibus numeris esse absolutam. Quod vt aliquot tantum exemplis comprobem, Art. XI. §. 6. ille sic habet: *simuliter concedatur Domino Electori expectantia in Archiepiscopatum Magdeburgensem, ita quidem, vt quandocumque morte aut successione in Electoratu vel quacumque alia successione praesentis administratoris etc.* Quo loco in C. I. P. A. p. 784. ad verba: *morte*

11

morre aut successione, notatum reperio: *Obrecht, Henniges et de Meiern legunt tantum successione*. Sed non satis adcurate. Obrechtum quidem nunc ad manus non habeo, ut inspicere possim: sed Hennigefius tamen ac Meierus utrumque habent, ac recte quidem, quoniam, nisi utroque verbo a pacificantibus posito, tota res facile inanis fieri potuisset. Aliud potius apud eos mendum est scripturae. Nempe pro *alia successione* poni debebat *alia concessione*. Ostendit hoc BOEHMERVS V. A. de ind. et nat. expect. et inuest. feud. c. I. §. 23. ex actis et editione Monasteriensi, habetque etiam vocem, quae mature corrupta, sed iam ab HOFMANNO reposita fuit, editio adhuc Elzeuiriana. Sed maius adhuc vitium apud illum videor mihi deprehendisse in verbis Art. V. §. 29. *cum clevo intra praedictum terminum non introducto*, omiffa quippe particula *cum*, quam sensus postulat, et reliqui omnes habent, ac nisi vehementer fallor, (per incuriam enim inter legendum auctorem non notavi) Arkenholzius V. A. in ipso exemplo Holmiensi esse aliquando testatus est. Igitur aut operae, quibus ille in describendo usus est, errarunt, aut in antigraphum Holmia adlatum illa irrespserunt, aut etiam in archetypo Holmiensi ipso falsae quaedam lectiones occurrunt, cum DECKHERVS Conf. for. lib. I. c. 11. n. 64. sqq. iam notauerit, pluribus locis exempla inter se discrepare.

Hinc optabile quidem fuerit, ut viro cuidam probo et diligenti copia fieret inspiciendi et excutiendi exempla pacis omnia, quae in tabulariis Germaniae, Galliae et Sueciae seruantur, quo posset tandem exinde perfecta quaedam et absoluta editio institui. Sed ea res aut numquam futura aut maximas saltem difficultates habitura videtur. Itaque aliis, quae haberi possunt, remediis

vtendum est, adeoque praeter editionem Meieranam, quae sane magnam habet fidem, in constituendo textu locisque ambiguis, vt priore illo exemplo vidimus, redeundum ad acta et commentarios Legatorum, multis tamen magnisque adhibitis cautionibus, de quibus in sequenti dicitur. Tum vocandae sunt in auxilium editiones antiquae, in quibus principem tenet locum ea, quae Monasterii An. **MDCCXLVIII.** publice prodiit atque a **BOEHMERO** d. I. p. 30. diligentius descripta fuit. Tractandae etiam post illas seruatō temporis ordine recentiores, quoniam, si ex omnibus curiose conquisueris, quibus inter se discrepant, maxima minima, originem et auctorem lectionis dubiae statim sciueris, adeoque menda multa vltro agnoueris ac vera a falsis, genuina a spuris facile discreueris.

Neque dixerit aliquis, hanc esse inanem diligentiam aut anxiam sollicitudinem. Etenim, ne a similitudine reliqui iuris argumentum petam, aut ad demonstrandam eius necessitatem **MOSERI** Viri Perill. auctoritate in *der Staatsgramm.* p. 8. sqq. vtar, per se intelligitur, facile fieri posse, vt vel vno verba corrupto omissove caput aliquod totum inuertatur. Itaque illa integritate textus eo magis est opus, quo longius subinde ab aetate pacificationis progredimur, quoue magis adeo, pluribus instituendis editionibus, formula pacis corrumpi potest. Probant hoc exempla paullo ante adlata, sed lubet vnum adhuc deligere. Ita quidem apud **HENNIGESIVM** Art. IV. §. 24. de Domo Wurtembergica scriptum: *restituatur etiam in omnia et singula saecularia atque ecclesiastica bona et iura inter hos motus ubicumque possessa, interque etc.* Miratur **SCHVMANNVS** V. C. in C. I. P. A. p. 749. illud *inter*, seque causam huius lectionis intelligere negat. Mendosa vox est, substituta,

stituta, vt probabile est, ex infrequentibus pro *ante*, quod est apud antiquiores atque ipsum adeo BVCKISCHIVM. Dixit iam de hoc errore MOSERVS in Miscell. iur. hist. P. I. p. 35. atque HOFMAN-
NVS de independ. iur. circ. sac. p. 13. qui quidem hac de re ita scribit: *ex restituta iam a B. Hofimanno aliisque cum primis Engauiio et Dn. de Meiern voce ANTE loco INTER hic Ducatus eodem cum restituis ex capite amnestiae generalis termino decretorio gaudet.*

Sed est etiam cauendum, ne locum paullo obscuriorem statim corruptum putes, aut varietatem lectionis sine causa quaeras et amplectaris. Accidit hoc quibusdam in verbis Art. V. §. 53. *Caesarea Maiestas mandabit, vt causae ecclesiasticae, vt et politicae inter Catholicos et A. C. status, vel inter hos solos vertentes, vel etiam quando Catholicis contra Catholicos status litigantibus tertius interveniens A. C. status erit, et vicissim — adlectis ex utraque religione pari numero Assessoribus discutiantur et iudicentur*, in quibus quidem interpretes varie haeserunt. Sed lubet hac de re in primis adiacere, quae Adfessores Evangelici in Camera imperii To. XXVII. der STAATSC. p. 28. scripserunt: *aus der expression: inter hos solos vertentes, mag nichts widriges ad inducendam quamdam in hoc passu inter A. C. additos et Catholicos status diversitatem inferiri werden. Denn zu geschweigen, daß in etlichen Exemplarien, benantlich denienigen, so in dem theatro pacis, wie auch in dem An. 1701. zu Cassel edirten Volumine legum imperii fundamentalium befindlich, die particula hos nicht anzutreffen, und dergestalt die expression: vel inter solos vertentes, ad utrosque sich deutlich referirt: so ist es auch andern, wann gleich die particula hos, wie etliche andere Editionen lauten, zu consideriren seyn möchte, daß dennoch in Erwögun der durch den Frieden-Schluss intendirt und bevestigten gänzlichen Par-*

b 3

fica-

fication der A. C. Verwandren und Catholischen, solche expressio-
 sich ad utrosque verstehen müsse; zumahl nicht ungewöhnlich, daß wan
 in vna oratione zwey verschiedene zusammengefügt, beyde wiederumb
 in der folgenden enunciation per pronomen HOS complectirt werden etc.
 Haec posteriora recte. Seruanda vocula, quam optimae editiones
 omnes habent, neque exinde tamen, quae HENNIGESIO ipsi in Me-
 dicit. ad I. P. p. 771. sqq. videbatur, inaequalitas aliqua Euangelico-
 rum et Catholicorum oritur. Quod ne dicam ex verbis ipsis, certe
 ex Ord. Conf. Imp. aut. tit. I. §. 2. evidens est: *ihun auch hiemit*
befehlen, daß sowohl geistliche als auch weltliche Sachen, so zwischen den
Catholischen und Augspurgischen Confessions-Verwandren schwaben,
oder auch wann Catholische wider Catholische streiten und der tertius
interueniens ein Augspurgischer Confessions-Verwandter ist: und hin-
wiederum, wann der Streit zwischen der Augspurgischen Confession
zugerhanen Stränden wäre, und der tertius interueniens ein Catholischer
seyn würde, mit Zuziehung beyderseits Assesoren in gleicher Anzahl er-
örtert und entschieden werde etc.

Per quam occasionem admonere lubet, optandum esse, vt,
 quod in pacificatione To. V. ACT. PAC. p. 321. nonnulli rogabant,
 vtroque sermone, latino et germanico, formula pacis perscripta
 fuerit. Sed nunc quidem versionem authenticam non habemus.
 Nam quae statim post pacem initam diuulgari coepit, ea quidem
 facta est priuatim tanta incuria socordiaque, vt auctore DN. DE
 MEIERN in Praef. To. III. p. 1. per editum aliquod Moguntini
 inter libros prohibitaee lectionis in Germania referretur. Itaque
 auctor suaeque sim interpreti P. W. inspiciendi in locis dubiis et
 ambiguis commentarios pacificantium, si quod forte caput, vt sunt
 sane multa, Germanice scriptum ibi reperiatur. Sed ea in re faci-
 lis

lis est lapsus, seruandaeque adeo regulae, ad quas vsus actorum et commentariorum in sequentibus dirigitur. Nec desunt vero etiam plura eius generis remedia interpretationis. Nonnumquam enim aliae leges et constitutiones vernaculo sermone scriptae lucem pacis formulae adfundunt, quemadmodum quidem tum illo, quod modo laudauimus, exemplo adparet, tum aliis quoque demonstrari potest. HENNIGESIVS quidem in Medd. ad I. P. p. 1686. fqq. mirifice se torquet in explicandis verbis Art. XVII. §. 4. *qui legitimo modo supra conuento et sine excessu facta restitutione, sine legitima causae cognitione et ordinaria iuris executione restitutum de nouo grauaue tentauerit, poenam fractae pacis incurrat*, nescius quippe, quo tandem legitimam illam causae cognitionem et ordinariam iuris executionem referat. Sine causa, si quid intelligo. Adponam eadem de re verba R. I. N. §. 6. et locus erit planissimus: *noch jemand Macht und Fug haben soll, einen, so das Seinige nach Inhalt des Friedens-Schlusses ordentlicher rechtlicher Weiß und ohne Exceß wieder erlangt, außserhalb rechtlicher Erkänntnuß aufs neue zu beschweren etc.* Haec dum scribo, venit in mentem, quaerere, annon etiam ad interpretandum prodesse quidquam possit lectio pacis Oliuentis, quam quidem ad exemplum Westfalicam effictam et expressam esse in ACT. PAC. OLIV. To. II. p. 637. fqq. copiosius demonstratum fuit. Facta quidem est paullo post Westfalicam inter eos, quorum plerique huius erant participes, ac videtur adeo fieri posse, vt exinde interpres nonnumquam sensum loci cuiusdam ambigui, v. c. de sponsione pacis, non demonstret quidem, sed ipse tamen, si sit felicitis ingenii, probabiliter augeretur ac deinde aliis rationibus confirmet.

Sed video latius exspatiari disputationem. Itaque reliqua per aliam occasionem scribendi proxime persequar. Vocat me nunc
 folle.

sollemnitas diei XIII. Aprilis, quo quidem munus a SERENISSIMO INDVLGENTISSIMOQVE ALEXANDRO nostro, Amore ciuium, Patre patriae, Pio, Felici, Iusto, mihi peregrino atque hic terrarum plane ignoto homini praeter omnem opinionem aut expectationem meam in hac Academia impositum rite et ex instituto maiorum adibo. Equidem quam rationem hucusque per omnem vitam meam Academicam tenuisse mihi videor, vt re potius quam verbis sensa animi demonstrarem, nihil vquam nouarum rerum molirer aut adfectarem, fauorem audientium illicitis artibus non aucuparer, obreftationes et iniurias, si quae essent, spernerem, nonnumquam riderem, verbis factisque lacefferem neminem, sed quemque potius officijs, studijs modisque omnibus, quantum fieri possset, deuincire mihi et conciliare cuperem: eam etiam in posterum in hac Academia atque in hoc munere gerendo fortiter et constanter tenebo, daboque operam, vt integritatem animi, probitatem, fidem et concordiam propemodum per speciem quamdam superstitionis venerari et colere videar. Sed celebranda est etiam beneficentia PRINCIPIS, collaudandus et praedicandus fauor eorum, qui Academiam curant, explicanda ratio, quam in tractando iure et hucusque fuerim secutus, et posthaec quoque secuturus sim. Itaque amplissimis humanissimisque verbis rogo PRORECTOREM ACADEM. MAGNIF. ILLVSTRIS. COMIT. PROCANCELLAR. ILLVSTR. cum reliquis diuinae humanaeque sapientiae magistris, patronis et amicis Academiae ac generosissimis ornatissimisque commilitonibus, velint dicto die orationi adituali frequentes interesse, dicentemque patrocinio, fauore ac beniuolentia complecti. Quod si mihi contigerit, magno me beneficii et humanitatis genere deuinctum sibi obstrictumque habebunt. P. P. in Academia FridERICA Alexandra Dominica Quasimodogeniti A. C. MDCCCLXXXI.

ULB Halle
007 368 429

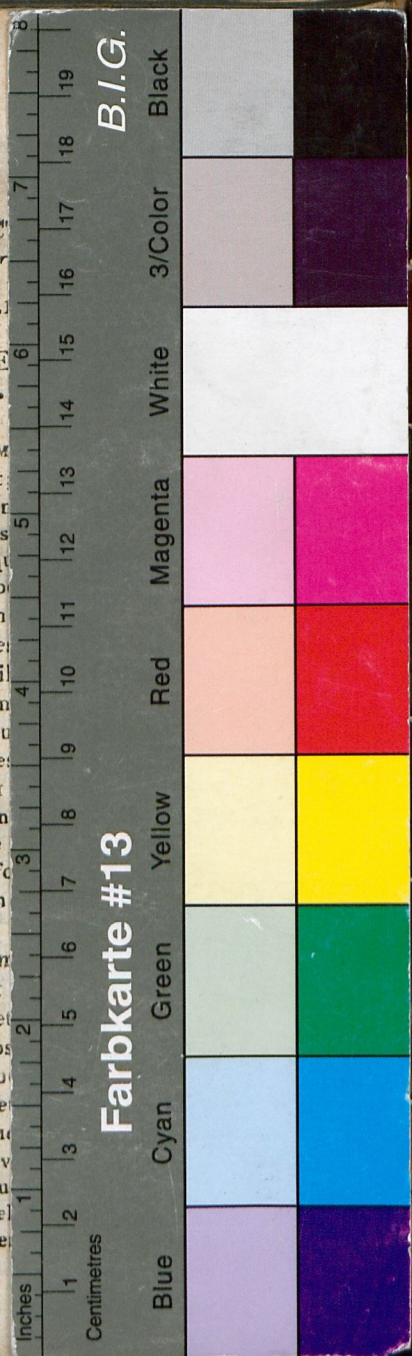
3

v. 78

24

Pr. 1. num. 20,
10

P. 154

DE
INTERPRETATIONE
PACIS WESTFALICAE

COMMENTATIO I
ORATIONI ADITIALI

A. D. XIII, APRILIS A. C. MDCCCLXXI

HAB

PRAEMISSA

A

1771, 1

D. CAR. HENRICO GEISLERO

CONS. PRINC. AVL. ET PROF. IVRIS PVBLICI

ERLANGAE
EX OFFICINA WALTHERIA

